

A KISKORÚ VESZÉLYEZTETÉSE BÜNTETTÉNEK GYAKORLATI KÉRDÉSEI¹

CSAPUCHA BERNADETT
PhD. hallgató (PPKE-JÁK)

1. Bevezetés

Írásom a gyermekek érdekét sértő deliktumok közül a kiskorú veszélyeztetése bűncselekményével foglalkozik.

A témával összefüggésben lehetőségem adódott aktavizsgálatot lefolytatni, melynek alapjául a Fővárosi Főügyészség illetékességi területén született összes 2019. évi jogerős eljárást befejező döntés szolgált. A vizsgált évben 108 darab jogerős ítélet született, melyből 87 ügyben a Btk. 208. § (1) bekezdésébe, míg 21 esetben a Btk. 208. § (2) bekezdésébe ütköző magatartás miatt állapították meg az eljáró bíróságok a vádlottak bűnösségét. Ezen számadatból egyértelműen kitűnik, hogy a jogalkalmazás szempontjából az (1) bekezdés szerinti fordulat bír relevanciával, így a következőkben csak is kizárólag ezzel a bűncselekményi alakzattal foglalkozom. Elsőként a Btk. 208. § (1) bekezdése szerinti kiskorú veszélyeztetése főbb elméleti aspektusait tárom fel, majd ismertetem az egyes büntetőjogi szankciók alakulását a vizsgált ügyekben.

Írásom magját a bűncselekményt körülölelő büntető anyagi jogi és eljárásjogi dilemmáknak a feltárása képezi, a kutatásból levont konzekvenciák, valamint az országos szinten beszerzett - az egyes Főügyészségektől kapott - észrevételek alapján. Fő célom, hogy átfogó képet adjak a Btk. 208. § (1) bekezdése szerinti kiskorú veszélyeztetése büntettének joggyakorlatban tapasztalt nehézségeiről.

2. Dióhéjban az elméleti oldalról

A Btk. 208. § (1) bekezdésének védett jogi tárgya az Alaptörvény XVI. cikkéhez köthető, melynek értelmében minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést, vala-

1 Az Innovációs és Technológiai Minisztérium Kooperatív Doktori Program Doktori Hallgatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült."

mint azok kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. Ezen kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását is.²

Az (1) bekezdés szerinti bűncselekmény passzív alanya a kiskorú személy.³

A szóban forgó deliktum elkövetési magatartása a súlyos kötelességszegés, mely a kiskorú nevelésével, felügyeletével vagy gondozásával áll összefüggésben, s mely tevéssel és mulasztással egyaránt létrehozható. Az elkövetési magatartás kifejtése tipikusan huzamosabb időn át történik. A kötelességszegéseknek súlyosnak kell lenniük, vagyis olyanoknak, amelyek az általános társadalmi felfogás szerint a minimálisan elvárható követelményeknek, elvárásoknak sem felelnek meg. A kisebb nevelési hibák nem tartoznak ebbe a körbe, ugyanakkor azok összeadódnak, s így már súlyos kötelességszegésnek minősülhetnek. Az egyes kötelességek tartalmát az erkölcsi normák, társadalmi szokások konkretizálják.⁴

Az (1) bekezdés szerinti bűncselekmény materiális veszélyeztető deliktum, melynek eredménye a kiskorú testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődésének veszélyeztetése.⁵ A deliktum alanya csak speciális kvalifikáltsággal rendelkező személy lehet, vagyis a kiskorú nevelésre, felügyeletére vagy gondozására köteles személy.⁶

Egy szándékos bűncselekményről van szó, mely egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt megvalósítható.⁷

3. Az egyes büntetőjogi szankciók alakulása a vizsgált ügyekben

A 87 jogerős bűnösséget megállapító ítéletben 95 vádlott büntetőjogi felelőségének megállapításra kerül sor.

Az egyes büntetések előfordulásának gyakorisága [Btk. 208. § (1) bekezdés]:

- végrehajtandó szabadságvesztés, és vele együtt közügyektől eltiltás: 11 fő (12 %)
- felfüggesztett szabadságvesztés: 67 fő (70 %)

2 Magyarország Alaptörvénye XVI. cikk

3 MÁRKI Zoltán: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények*. In: KÓNYA István. (szer.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2018, 764.

4 SINKU Pál: *A gyermekek érdekeit sértő és a család elleni bűncselekmények*. In: BELOVICS Ervin-MOLNÁR Gábor Miklós-SINKU Pál: *Büntetőjog II., Különös Rész. Hetedik hatályosított kiadás*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2019, 242.

5 Uo. 243.

6 MÁRKI i. m. 774.

7 SINKU i. m. 244.

- elzárás: 1 fő (1 %)
- pénzbüntetés: 9 fő (9 %)
- közérdekű munka: 7 fő (7 %)
- foglalkozástól eltiltás: 1 fő (1 %) - szabadságvesztés büntetés mellett.

Az alkalmazott intézkedések előfordulásának gyakorisága [Btk. 208. § (1) bekezdés]:
- Megállapítást nyert, hogy valamennyi vádlottal szemben büntetés kiszabására került sor, büntetőjogi intézkedést a bíróságok nem alkalmaztak. A legtöbb ügy végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztéssel zárult.

4. A Btk. 208. § (1) bekezdése szerinti bűncselekmény büntető anyagi jogi és eljárásjogi dilemmái

A következőkben – az egyes problémaköröket rendszerbe foglalva - rátérek a vizsgált bűncselekményt körülölelő főbb jogalkalmazásbeli nehézségekre. Írásom ezen része egyrészt aktavizsgálatom eredményeiből, másrészt pedig az országos szinten begyűjtött ügyészégi észrevételekből táplálkozik.

A súlyos kötelességszegés tartalmának megítélése

A súlyos kötelességszegést illetően elmondható, hogy nem egységes a joggyakorlat annak megítélésében, hogy tényállásszerű magatartást valósít-e meg az a kiskorú gondozására, nevelésére vagy felügyeletére köteles személy, aki a kiskorú jelenlétében, s általa is észlelhetően, de annak bevonása nélkül követ el bűncselekményt. Egyes ügyészségek, bíróságok már az ilyen esetet is az erkölcsi fejlődés veszélyeztetéseként értékelik, más esetekben pedig tényállásszerűségről csak akkor lehet szó, ha a nagykorú elkövető akár tettesként, akár részesként, de valamilyen módon bevonja a kiskorú gyermeket a bűncselekmény elkövetésébe. Nem tekinthető egységesnek a joggyakorlat továbbá azon helyzet fennálltakor sem, amikor a szülő (jellemzően a gyermek édesapja) a kiskorú gyermek szeme láttára, bizonyíthatóan legalább egy alkalommal – ám akkor több mozzanattól álló és/vagy súlyos eredménnyel járó módon – bántalmazza szülőtársát (jellemzően az anyát). Ez elkövetési magatartással összefüggésben az igazságügyi pszichológus szakértők több ügyben is kifejtették, hogy akár egyszeri bántalmazás is elegendő lehet a diszpozíciószerűséghez, vagyis a kiskorú gyermek erkölcsi és érzelmi veszélyeztetéséhez, ugyanakkor a kötelességszegések fokának a megítélése jellemzően a jogalkalmazók érzékenységétől függ.

A veszélyeztetési eredmény értelmezése

A veszélyeztetési eredmény kérdésköre kapcsán kiemelendő, hogy annak megítélése mindig az eljáró bíróságra hárul, figyelemmel arra, hogy az jogkérdésének, s nem ténykérdésnek minősül, így abban a szakértő állást nem foglalhat. Utóbbit sajnos sokszor figyelmen kívül hagyják, ebből eredendően számos alkalommal születnek törvénytörő szakvélemények, melyek bizonyítási eszközként nem vehetők figyelembe. A vizsgált ügyek alapján megállapítást nyert, hogy a testi fejlődés veszélyeztetésének megítélése egyszerűbb, míg az érzelmi, értelmi vagy erkölcsi fejlődés tekintetében történő állásfoglalás jellemzően az igazságügyi szakértői véleményben foglaltakra hagyatkozik.

A bűnhalmazat kérdésköre

A Btk. 208. § (1) bekezdésével bűnhalmazatban álló bűncselekmények vizsgálata során figyelmes lettem arra, hogy a nevesített deliktum és a testi sértés büntette/vétsége számos esetben tévesen került együttes megállapításra. Amennyiben a vádlott a Btk. 164. § (2)-(4) bekezdése szerinti testi sértést követi el, s továbbá fennállnak a kapcsolati erőszak törvényi tényállásának feltételei, akkor a kiskorú veszélyeztetése büntettének a kapcsolati erőszakkal halmazatban történő megállapításának van helye, vagyis a bűnhalmazatot nem a testi sértés fentiekben megjelölt fordulatainak egyikével szükséges megállapítani. Kiváltképp súlyos hibaként tarthatók számon azok az esetek, amikor a kiskorú gyermek testi bántalmazásakor a szülő felelőssége csak a kiskorú veszélyeztetése büntetében került megállapításra, egész egyszerűen figyelmen kívül hagyva a bántalmazás tényét.

A kiskorú veszélyeztetése, valamint a kapcsolati erőszak halmazati kérdésével a Legfőbb Ügyészség Fiatalkorúak Büntetőügyeinek Önálló Osztályának Fk.Nf.3543/2020/1.I. számú, 2020. október 20. napján kelt. körlevele is foglalkozott, melynek főbb pontjait az alábbiakban ismertetem.

A kiskorú veszélyeztetése, valamint a kapcsolati erőszak kontextusában a valóságos anyagi halmazat fennálltának lehetőségére pl. a Kúria Bfv. I. 737/2020. számú döntése, valamint a Legfőbb Ügyészség Fiatalkorúak Büntetőügyeinek Önálló Osztályának Fk.Nf.3543/2020/1.I. számú, 2020. október 20. napján kelt. körlevele is rávilágított.

A kapcsolati erőszak törvényi tényállását a Btk. 212/A. §-a deklarálja⁸,

⁸ Btk. „212/A. § (1) Aki gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban

melynek kapcsán alapvetésként kell rögzíteni, hogy a bűncselekménynek csak is kizárólag az (1) bekezdése magánindítványos és szubszidiárius, illetve ha a hozzátartozó sérelmére bármilyen jellegű tettelegességre sor kerül, az már a (2) bekezdés keretein belül értelendő. A Btk. 212/A. § (2) bekezdésében foglalt kapcsolati erőszak vonatkozásában továbbá hangsúlyozni szükséges, hogy az már közvádra üldözendő, tehát a sértett akaratától függetlenül, hivatalból megindítható a büntetőeljárás.⁹

A bűncselekmény jogi tárgya a kiszolgáltatott hozzátartozó testi integritását védi, a hozzátartozónak minősülő személyek körét pedig a Btk. - az értelmező rendelkezései között [459. § (1) bek. 14. pont] -tételiesen felsorolja. A deliktum alapvetően meghatározott sértetti kör vonatkozásában követhető csak el, mindemellett pedig az feltételezi a rendszeres elkövetését.¹⁰ A rendszeresség definícióját a Btk. nem határozza meg, a törvényhelyhez fűzött indokolás, a több kötetes Új Btk. Kommentár¹¹, sőt már a Kúria is több ízben¹² leszögezte: a rendszeresség legalább két elkövetés esetében is megállapítható.

vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja sérelmére rendszeresen

- az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartást tanúsít,
- a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javakat von el és ezzel a sértettet súlyos nélkülözésnek tesz ki,

ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott személy sérelmére rendszeresen követ el

- a 164. § (2) bekezdése szerinti testi sértést vagy a 227. § (2) bekezdése szerinti becsületsértést, büntett miatt három évig,

- a 164. § (3) és (4) bekezdése szerinti testi sértést, a 194. § (1) bekezdése szerinti személyi szabadság megsértését vagy kényszerítést, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Kapcsolati erőszak elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

(4) Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető”.

9 GARAI Renáta: *Halmozati kérdések a kiskorú veszélyeztetésével (és a kapcsolati erőszakkal) összefüggésben*. Legfőbb Ügyészség XXIX. Ügyészségi Szakmai-Tudományos Konferencia - a szekcióelnök (Görög Julianna, Legfőbb Ügyészség Nyomozás-felügyeleti és Vádelőkészítési Főosztály) által kiemelt előadás írásos anyaga (2019). Magyarország Ügyészsége - Intranet. Belső hálózat, a tanulmány kizárólag az ügyészségi szolgálati jogviszonnyal rendelkezők számára érhető el.

10 Uo.

11 LAJTÁR István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: POLT Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár*. Budapest, Nemzeti Közszerzési és Tankönyvkiadó, 2013, 80.

12 17/2017. sz. büntető elvi határozat, BH 2020.195.

A kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmények bűnhalmazatban történő megállapításával kapcsolatban nem téveszthető szem elől, hogy a kapcsolati erőszak elkövetőjének egyúttal a kiskorú veszélyeztetése tényállása szerinti speciális alanyiságnak is meg kell felelnie, másrésztől a kapcsolati erőszak Btk. 212/A. §-ának (1) bekezdésében írt speciális sértetti felsorolása jóval tágabb, a kiskorú veszélyeztetésének passzív alanyaként megjelölt kiskorú személynél.¹³ Hangsúlyozni szükséges, hogy a kapcsolati erőszak törvényi tényállása kétféleképpen is bűnhalmazatot képezhet a kiskorú veszélyeztetésével. Az első formáció, amikor a kapcsolati erőszak [Btk. 212/A.§ (1) bek., (2) bek.] és a kiskorú veszélyeztetése [Btk. 208. § (1) bek.] eltérő sértettek esetén kerül egymással bűnhalmazatba. Ezalatt érteni kell azt az esetet, amikor a kapcsolati erőszakot a gyermekének szülője, házastársa, volt házastársa, élettársa, volt élettársa, vagy más hozzátartozója sérelmére a közös kiskorú, illetve nevel, örökbefogadott vagy mostoha gyermek jelenlétében valósítja meg az elkövető, s ezzel egyidejűleg a magatartás a kiskorú tekintetében fennálló nevelési kötelességének súlyos megszegéseként értékelhető, magában hordozva a kiskorú veszélyeztetésének törvényi tényállásában deklarált veszélyhelyzet bekövetkeztének a reális lehetőségét.¹⁴

Bűnhalmazat megállapításának van helye továbbá akkor is, amikor a kapcsolati erőszak, valamint a kiskorú veszélyeztetése meghatározott alakzatai azonos sértettet sérelmére valósulnak meg.¹⁵ Ennek kapcsán hangsúlyozni szükséges, hogy egyazon sértett – azaz a kiskorú gyermek – sérelmére elkövetett kiskorú veszélyeztetése és a kapcsolati erőszak bűncselekményének halmazata csak a kiskorú veszélyeztetése és a rendszeresen megvalósuló testi sértés találkozásakor lehetséges [Btk. 212/A.§ (2) bek. és Btk. 208. § (1) bek.]. Tettleges becsületsértés, illetve kényszerítés rendszeres elkövetése során kizárólag kiskorú veszélyeztetése megállapításának van helye. A kiskorúval szemben – a tettleges bántalmazás körén kívül esően – sértő gesztusok, ütéssel fenyegető mozdulatok, lökdösődések tanúsítása, amelyek célja a sértett megfélemlítése, megalázása, súlyos nevelési kötelességszegésként értékelendők. Amennyiben a tettleges becsületsértések sorozata a kiskorú veszélyeztetése büntetének megállapításában már értékelést nyert, a kétszerse értékelés tilalmát szem előtt tartva, a kapcsolati erőszakkal történő bűnhalmazat megállapítására nincs lehetőség. Más a helyzet akkor, ha a testi

13 a Legfőbb Ügyészség Fiatalkorúak Büntetőügyeinek Önálló Osztályának Fk.Nf.3543/2020/1.I. számú, 2020. október 20. napján kelt. körlevele

14 Uo.

15 Uo.

sértésbe beleolvadó becsületsértésről van szó, mert ilyenkor – az alábbiakban ismertetésre kerülő törvényi feltételek fennállata esetén – halmazat megállapítására is sor kerülhet.¹⁶

Lényegét tekintve – szem előtt tartva a vétségi alakzat szubszidiárius voltát – ugyanezen okból kizárt a kapcsolati erőszak vétségének (212/A. § (1) bek.) és a kiskorú veszélyeztetése büntettének alaki halmazatban történő felrovása.¹⁷

A Btk. 195. § szerinti kényszerítés büntette ún. alternatív bűncselekmény, így akkor állapítható meg, ha egyidejűleg más deliktum nem jön létre. Ebből eredendően a kényszerítés törvényi tényállása más bűncselekménnyel valódi alaki halmazatban nem állhat. Ennél fogva, ha a kifejtett elkövetési magatartás a kényszerítésben foglaltaknak ugyan megfelel, és ezzel egyidejűleg a Btk. 208. § (1) bek. szerinti kiskorú veszélyeztetésének büntettét is kimeríti, bűnhalmazat semmilyen esetre sem jöhet létre, ez esetben kiskorú veszélyeztetése végett történik a büntetőjogi felelősségre vonás.¹⁸

A Btk. 194. § (1) bekezdésében deklarált személyi szabadság megsértése büntettének – a (2) bekezdés a) pontja értelmében – súlyosabban minősülő esete, vagyis, ha a deliktumot tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el, mely minősítő körülmény a kapcsolati erőszak törvényi tényállásában nem szerepel, a kiskorú veszélyeztetése [Btk. 208. § (1) bek.] büntettével valódi anyagi halmazatban áll.¹⁹

Megemlítenendő a halmazati kérdések kapcsán, hogy a veszélyeztető szándékkal folyamatos jelleggel, sorozatosan kimerített kötelességszegések időszakán belül külön büntetőjogi értékelést igényelnek azon esetek, amikor az elkövető a testi épség megsértésére irányuló szándékkal szegi meg a kiskorú nevelésére, felügyeletére, gondozására vonatkozó kötelességét, vagy azt kifejezetten tetteleg is bántalmazza. Ilyenkor a kiskorú veszélyeztetése bűncselekményével valódi anyagi halmazatban a testi sértés vétségét és a testi sértés büntettét is meg kell állapítani, a jellegében hasonló, de egymástól elkülönülő és eltérő törvényi tényállásba ütköző cselekvőségek folytán.²⁰ Ugyanez lesz az irányadó akkor is, ha a kiskorú veszélyeztetésén túlmenően megvalósuló testi sértések elkövetési körülményei egyúttal a Btk. 212/A. § (2) bekezdése szerinti deliktum törvényi tényállásába is beleilleszkednek, azaz a kiskorú veszélyeztetésének büntette és a kapcsolati erőszak testi sértéssel

16 Uo.

17 Uo.

18 Uo.

19 Uo.

20 Uo.

megvalósuló alakzata szintúgy valódi anyagi bűnhalmazatban állnak.²¹

Kérdésként felvetődhet, hogy miként értékelhető az az eset, amikor a súlyos kötelességszegés kizárólag a kiskorú rendszeres, a testi épségét, egészségét sértő bántalmazásban merül ki, ezért az elkövető büntetőjogi felelőssége a súlyosabb jogtárgysértés nyomán kapcsolati erőszak büntettségében állapítható meg.²² A kiskorú testi épségét sértő eredményű deliktum is – amelynek eredője ugyanaz a súlyos kötelességszegés, mint a veszélyeztető eredményű kiskorú veszélyeztetése esetén – éppen a rendszeresség folytán, alkalmas lehet arra, hogy a kiskorú érzelmi, erkölcsi, értelmi fejlődését károsan befolyásolja, ami azt jelenti, hogy rendszeres, testi sérüléssel járó bántalmazás egyúttal a kiskorú személyiségfejlődésének azon területeit is veszélyezteti, amelyeket a törvény – a kiskorú veszélyeztetésének eltérő jogi tárgyán keresztül – a büntetőjog eszközeivel védeni rendel. Amennyiben tehát az ügy összes körülménye arra enged következtetni, hogy a bűncselekmény valamennyi ismérve mind a kapcsolati erőszak, mind a kiskorú veszélyeztetése vonatkozásában egyidejűleg megvalósul, valódi anyagi bűnhalmazat megállapításának van helye.²³

A szülői felügyeleti jog megszüntetése

A szülői felügyeleti jog megszüntetésének kérdésköre is megannyi problémát rejt magában, mármint atekintetben, hogy az egyáltalán indokolt-e, hiszen nem szabad megfélemlíteni arról, hogy egy ilyen nagy horderejű döntés a gyermek egész további életére kihatással bírhat, rányomhatja arra bélyegét. Ebből adódóan gondos mérlegelést igényel ennek szükséges voltának megítélése. Az alapvető dilemma, hogy jobb-e a rossz szülő annál, mintha nem lenne vérségi kapcsolata, köteleke a gyermeknek saját szülőjével. Általánosságba véve elmondható, hogy a kiskorú veszélyeztetésének büntette kapcsán szinte valamennyi ügyben indokolt lenne a szülői felügyeleti jognak a megszüntetése is a büntetőbíróság által. A tapasztalatok szerint azonban ez rendre elmarad, s ha születik is ilyen jellegű joghátrány, akkor annak tényéről sokszor egész egyszerűen nem szereznek tudomást a gyermekvédelmi szervek, így ez végső soron a szülő részére az egyébként meg nem engedett jogosultságoknak a további gyakorlását jelenti. A bíróság sokszor a szülői felügyelet tárgyában tett ügyészi indítvány egyéb törvényes útra utalja, ennek ellenére az ezzel összefüggő polgári peres eljárásnak a megindulta rendre elmarad.

21 Uo.

22 Uo.

23 Uo.

A foglalkozástól eltiltásnak, mint büntető anyagi jogi joghátránynak a kérdésköre

A büntetés kiszabási gyakorlat során problémát/bizonytalanságot okoz a Btk.-ban írt azon szabály, melynek értelmében a kiskorú veszélyeztetése bűncselekményének elkövetőjével szemben kötelező jelleggel foglalkozástól eltiltást kell alkalmazni.²⁴

A Legfőbb Ügyészség BF.124/2019/12. számon előbb egyedi állásfoglalás, majd 2020 augusztusában 28. sorszám alatt országosan kiadott iránymutatás adott ki ennek rendezése érdekében, amelynek lényege, hogy a Btk. 52. §-ának (4) bekezdését az (1) bekezdésben szabályozott estekörtől függetlenül kell kezelni. Továbbá a Fővárosi Főügyészség Kerületi Ügyészségek Másodfokú Nyomozás Felügyeleti Osztálya megvizsgálta a kerületi ügyészségek indítványozási gyakorlatát is, mellyel összefüggésben a Fővárosi főügyész helyettes 2021. november 10. napján iránymutatást²⁵ tett közzé, mely – csakúgy, mint az általam végzett aktakutatás eredményei is – rávilágít arra, hogy jelen büntetőjogi szankció alkalmazásától a jogalkalmazók oly gyakran eltekintenek.

Az ügyek egy jelentős részében – a jelentés szerint – a kerületi ügyészségek azért mellőzték az említett joghátrány indítványozását, mert különös méltánylást megalapozó körülményt állapítottak meg. A különös méltánylást érdemlő eset fogalmát a büntető jogszabályok strict módon nem határozzák meg ugyan, azt a gyakorlatban leginkább a rendkívüli enyhítő körülmények alapozhatják meg, melyek a bűncselekmény elkövetésének jellege, módja, körülményei és a terhelt személye alapján ítéelhetők meg. Főszabályként az alanyi és a tárgyi oldalon felmerülő tényezők együttes értékelése vezethet a különös méltánylást érdemlő eset megállapításához.²⁶

Alapvetően bizonyos elkövetési magatartások tanúsításakor csak igen szűk körben mellőzhető a nevesített joghátrány. Ez az irányadó pl. akkor, ha az eljárás tárgya:

- a kiskorú sértett bántalmazása, ideértve azt is, amikor a gyermek jelenlétében bántalmazza az egyik szülő a másikat;
- a kiskorú sértett elhanyagolása;
- az alapvető szükségletek nem biztosítása;
- a kiskorú felügyeletének a hosszabb időn át, folyamatosan történő elmulasztása.²⁷

24 Btk. 52. § (4) bek.

25 KÜFO 1799/2021/1.

26 Uo.

27 Uo.

A Fővárosi Főügyészség vizsgálata továbbá kiemelte, hogy azokban a kiskorú veszélyeztetése miatt indult ügyekben, amelyekben az ügyészség nem indítványozta a foglalkozástól eltiltást, a bíróság jellemzően nem is alkalmazta azt.²⁸

A hozzátartozói minőségre tekintettel történő tanúvallomások megtagadása

Az ilyen jellegű ügyekben bizonyítási nehézséget okoz, hogy a hozzátartozó tanúk megtagadják a vallomástételt, így kívülálló, érdektelen tanú hiányában az eljárás megszüntetésre kerül. Továbbá, ha az ilyen személyek tesznek is vallomást, különös gonddal kell akkor is eljárni, mondván az nem befolyástól mentes vagy annak háttérében valamely érdek húzódik. Itt felhívom a figyelmet a hatályos Büntetőeljárás törvényben foglaltakra, mely –szakítva a korábbi gyakorlattal - lehetővé teszi a tanúvallomás bizonyítási eszközként történő felhasználását akkor is, ha utóbb a tanú él mentességi jogával, és a vallomástételt a megtagadja.²⁹

Az együtt élő társ büntetőjogi felelőssége

Problémaként tartható számon az ilyen jellegű ügyekben a kiskorúakkal szembeni indokolatlan agresszív magatartást kifejtő szülő, nevelőszülő – tipikusan a férfi – házastársaként, élettársaként együtt élő személy – tipikusan a nő – mulasztásban megnyilvánuló magtartásának megítélése. A család együttélése egy rendkívül bonyolult és komplex érzelmi, hatalmi szövedék, amely viszonyrendszerének és a vizsgált magatartásokkal való összefüggésének a lehető legpontosabb feltárása volna szükséges a személyi bizonyítékok megfelelő értékeléséhez, és ugyanígy a tényállásszerűség, illetőleg a tudattartalmak megállapításához is. Elmondható, hogy amennyiben az anya nyilvánvalóan szembesül a kiskorú gyermeke sérelmére tanúsított büntetőjog-ellenes magatartással, pl. szexuális cselekmény gyanújával, joggal várható el tőle, hogy a párjával szemben hatósági intézkedést kezdeményezzen, ugyanakkor a tapasztalat az, hogy ez gyakorta elmarad. Ennek háttérében az áll, hogy egyrészt még a konfliktusokkal teli család is összetartó közösséget képez, másrészt pedig a sértett fél egész egyszerűen a szégyenérzet miatt sem fedi fel a történeteket. A családtagok hallgatását eredményezi, hogy például a családfő, és egyben családfenntartó büntetőjogi felelősségre vonása nagyban megnehezítené a család megélhetését, mely félelemmel, bizonytalansággal tölti el őket.

28 Uo.

29 Be. 177. § (4) bek.

A sértetti pozícióban lévő kiskorú személy kihallgatásának problematikája

Kiemelendő, hogy jelen bűncselekmény sértettje különleges bánásmódot igénylő személy, melynek egyik legfontosabb hozadéka, hogy az ilyen személy, amennyiben az nem töltötte be tizennegyedik életévét, tanúként a tárgyaláson nem hallgatható ki.

Az egyes ügyészségek ennek kapcsán felhívták a figyelmet arra, hogy az új Be. szakított azon korábbi szabályozási konstrukcióval, melynek értelmében a tizennegyedik életévét be nem töltött személy kihallgatását a nyomozási bíró végezte. Az így felvett tanúvallomások hitelessége, valóságtartalma tekintetében egyébként az eljárás későbbi szakaszában aggály nem ébredt, az eljárás jogi szabályok nem sérültek. Ezzel szemben a hatályos eljárásjogi joganyag akként rendelkezik, hogy a gyermekkorú sértettet a nyomozó hatóság tagja kihallgatja, a kiskorú tanú meghallgatásáról generális jelleggel kép-és hangfelvétel készül a jegyzőkönyvvel egyidejűleg, amelyet a bíróság minden ügyben a tárgyalás anyagává tesz. Ennek kapcsán a közelmúltban a kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt indult büntetőügyekben több esetben merült fel probléma a gyermekkorú tanúvallomásról felvett rendőrségi jegyzőkönyvek tartalma, az alakiságok megtartása tekintetében, így a bíróság – hivatalból vagy indítványra – „kiküldött bíróként” újfent meghallgatni kényszerült a tizennegyedik életévüket be nem töltött sértetteket, akiknek a vallomásából nyert bizonyíték másképp nem pótolható. Az ügyészi észrevételek szerint a fő probléma ennek kapcsán az, hogy a nyomozó hatóság tagjai érezhetően nem rendelkeznek kellő jártassággal az ilyen személyek meghallgatása körében. A rendőrségi előadók mereven figyelnek a törvényes figyelmeztetések megtételére, ugyanakkor láthatóan nem sikerült azokat a gyermek nyelven megmagyarázni.

5. Összegzés

A vizsgált akták alapján megállapítást nyert, hogy az ilyen jellegű büntetőügyek túlnyomó többsége végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés büntetéssel fejeződött be. Mindemelllett valamennyi jogerős ítéletben büntetés kiszabására került sor, egyetlen egy olyan vizsgált ügy sem volt, amely intézkedéssel zárult.

A szóban forgó bűncselekménnyel összefüggésben feltárt jogalkalmazásbeli problémák büntető anyagi jogi és büntető eljárásjogi kérdéseket egyaránt érintettek. A gyakorlatban nehézséget jelent a veszélyeztetési eredménynek, a bűncselekmény elkövetési magatartásának, valamint a halmazati kérdéseknek

a megítélése. Lényeges jogalkalmazói mulasztásként tartható számon, hogy a szülői felügyeleti jog megszüntetése, valamint a foglalkozástól eltiltás, mint súlyos joghátrányok alkalmazása rendre elmarad, holott az számos esetben indokolt lenne. Az ilyen jellegű büntetőügyekben továbbá - a felek között fennálló hozzátartozói minőségéből fakadóan - a tanúvallomástétel gyakorta megtagadásra kerül, mely komoly bizonyítási nehézséget jelent. Mindezek mellett a kiskorú sértettet vonatkozásában a különleges bánásmód törvényi rendelkezéseit nehézkesen lehet érvényre juttatni, tekintettel arra, hogy a hatóságok részéről bevont személyek sokszor nem rendelkeznek az ehhez szükséges kompetenciákkal.

Végül, de nem utolsó sorban írásomból – meglátásom szerint – egyértelműen megmutatkozott, hogy az ilyen jellegű büntetőeljárások során mind a büntető anyagi jogi, mind pedig a büntető eljárásjogi szempontok értékelésekor különös gondossággal kell eljárniuk a jogalkalmazóknak, figyelemmel arra, hogy a szóban forgó deliktum középpontjában a kiskorú, mint fokozottan kiszolgáltatott helyzetben lévő személy áll.